

Summary

The article is devoted to the question of grounding of the criteria and characteristics of the formation of personal self-realization of future natural science teachers.

Ключові слова: особистісна самореалізація майбутніх учителів, критерії, показники.

Ключевые слова: личностная самореализация будущих учителей, критерии, показатели.

Key words: personal self-realization of future natural science teachers, criteria, indexes.

Подано до редакції 13.10.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Курлянд З.Н.

УДК 378.016:504.01

©2012

Скиба Ю.А.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ОСВІТИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Освіта, професійна підготовка і наукові дослідження є важливим інструментарієм для досягнення збалансованого розвитку та інтегрування аспектів збалансованості в усі сектори суспільства. Проте на теперішній час понятійно-категоріальний апарат освіти збалансованого розвитку розроблений недостатньо, зокрема немає спільної думки щодо визначення поняття “освіта збалансованого розвитку”, а також її методологічних функцій, мети, завдань, принципів тощо. Підтвердженням цього є той факт, що на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку у 2002 році в Йоганесбурзі питання сутності поняття “освіта збалансованого розвитку” і методологічного обґрунтування його взагалі не розглядалися.

Постає проблема обґрунтування методологічних функцій освіти збалансованого розвитку у процесі підготовки екологів до ефективної професійної, у тому числі й управлінської діяльності. Потреба в екологах-управлінцях, в умовах загострення екологічної кризи здатних успішно розв'язувати екологічні проблеми на засадах збалансованого розвитку, підвищує попит з боку роботодавців, що є особливо актуальним в ринкових умовах.

Аналіз літературних джерел показав, що проникнення освіти збалансованого розвитку у професійну освіту знаходиться на стадії становлення, утвердження, переосмислення та розвитку. На жаль, методологічним функціям професійної підготовки екологів до організації управлінської діяльності в умовах збалансованого розвитку у вишах не приділяється достатньо уваги. Виходячи з нових суспільно-політичних, економічних, соціально-педагогічних умов розвитку суспільства давно назріла потреба в даних дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Концепція збалансованого розвитку є відносно новим явищем не тільки в Україні, але і у світі. Для ефективного впровадження принципів збалансованого розвитку необхідно чітко визначитися з понятійно-категоріальним апаратом освіти в інтересах збалансованого розвитку, змістовим наповнення підготовки екологів, технологіями, методами і формами. Варто зазначити, що на теперішній час існує незначна кількість праць, присвячених питанням освіти збалансованого розвитку. Так, зокрема, проблеми становлення і впровадження стратегії освіти збалансованого розвитку розкрито у працях С.М.Степаненка [9]; концепцію національної системи освіти для збалансованого розвитку запропоновано О.І.Бондарем, Т.В.Тимочко, Г.Б.Марушевським, Г.О.Білявським, Ю.М.Саталкінім [2]; основи етики збалансованого розвитку ґрунтовно висвітлено Г.Б.Марушевським [4]; наукове і освітнє забезпечення збалансованого розвитку розкрито В.М.Пашенком [5]; систему підготовки студентів в галузі збалансованого розвитку в технічному виші запропоновано М.З.Згуровським і Г.А.Статюхом [3]; питання компетентності в інтересах збалансованого розвитку розкрито Н.А.Пустовіт [6]; теоретичні, методологічні та науково-методичні питання освіти в інтересах збалансованого розвитку висвітлено колективом авторів під керівництвом Л.Г.Мельника [10].

У той же час, в науковій та науково-педагогічній літературі не розкрито методологічні функції освіти збалансованого розвитку.

Освіта збалансованого розвитку, на думку С.М.Степаненка, – це освіта, що дає можливість участі кожній людині у вирішенні і попередженні соціальних, економічних і екологічних проблем, що сформульовані у “Порядку денному на XXI ст.” [9, с. 28].

На нашу думку, освіта збалансованого розвитку – це процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, спрямовані на формування фундаментальних знань, практичних умінь та навиків відповідно до принципів збалансованого розвитку, які забезпечують здатність ухвалювати та впроваджувати рішення, пов'язані з розв'язанням екологічних, економічних і соціальних проблем, що не загрожуватимуть можливостям наступних поколінь задовольняти свої потреби.

Отже, можна побачити, що зараз все помітніше усвідомлюється наукова та практична доцільність і значущість необхідності обґрунтування методологічних засад підготовки екологів до майбутньої управлінської діяльності відповідно до вимог стратегії збалансованого розвитку.

Формулювання цілей статті... Мета статті – обґрунтувати методологічні функції освіти збалансованого розвитку та можливості їх використання в процесі підготовки майбутніх екологів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Методологія як наука про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності, форми і шляхи наукового пізнання є фундаментальною основою теорії складно організованого системного об'єкту – професійної підготовки спеціалістів-екологів.

Методологічною основою освіти збалансованого розвитку, на нашу думку, є теорія наукового пізнання, якою наголошується, що світ матеріальний і становить складну систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів. Тому пізнання явищ, об'єктів, процесів необхідно здійснювати в їх цілісності. Виходячи з основних положень теорії складних систем, "природа-суспільство" є результатом еволюції матерії, тому природа і суспільство характеризуються взаємозв'язком і відмінністю, що визначаються об'єктивними і суб'єктивними передумовами.

Методологія визначає, взаємозумовлює всю науково-пізнавальну діяльність, створює синтетичний теоретичний базис наукового пізнання системної картини світу. Вона дозволяє проникати в суть системи професійної підготовки екологів, базисних характеристик, цілеспрямовано досліджувати еколого-педагогічні процеси, створювати ядро теоретичної концепції, обґрунтовувати систему підготовки майбутніх екологів, передусім до управлінської діяльності, на засадах збалансованого розвитку.

Найважливіше значення в дослідженні ми надавали методологічним функціям освіти збалансованого розвитку. Функція – діяльність, обов'язок, робота, зовнішній прояв властивостей будь-якого об'єкту в даній системі відношень; в соціології – роль, яку виконує певний соціальний інститут або процес по відношенню до цілого; явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін.

Щодо педагогічного дослідження під функцією ми розуміємо професійно-педагогічну діяльність, зовнішній і внутрішній прояв освітнього процесу по відношенню до цілісного об'єкту – освіти збалансованого розвитку. Науково-пізнавальна діяльність з визначення взаємовпливів факторів, властивостей, відношень у системі логічної організації об'єкта, на нашу думку, є методологічною функцією освіти збалансованого розвитку.

Існування, розвиток і впровадження освіти збалансованого розвитку в освітні системи, педагогічні процеси багато в чому визначаються її функціями.

Виходячи з загальної концепції єдності матеріального та ідеального, методологія інтегрує теорії, методи, засоби, шляхи, прийоми, форми організації, що застосовуються в навчально-пізнавальному процесі. Становлення і розвиток інтегративної методології як загальної стратегії педагогічних, соціальних, професійних, науково-технічних, гуманітарних, культурологічних, економічних та інших перетворень спрямовано на пояснення дійсності у своїй цілісності.

Інтегративна методологія є сукупністю методів отримання нового знання в різних науках, створюючи синтез пізнання в їх предметних сферах, в тому числі і в освіті збалансованого розвитку. Виникає об'єктивна необхідність при науковому обґрунтуванні підготовки екологів до управлінської діяльності в умовах збалансованого розвитку звертатися до ідей і методів різних наук, зокрема, екології, філософії, соціології, біології, педагогіки, психології, економіки, менеджменту, енвайроментології, професіології, валеології, та ін.[1]. При цьому методологічні функції сприяють створенню синтетичної характеристики взаємодії основ наук з освітою збалансованого розвитку.

На основі здійсненого аналізу наукової, науково-педагогічної, науково-психологічної літератури, нами виділено такі основні функції освіти збалансованого розвитку: *прогностична, світоглядна, культурологічна, інтеграційна, системна.*

Прогностична функція є основою для наукового обґрунтування змісту професійної підготовки екологів, нових інтенсивних систем навчання, розробки ефективних педагогічних технологій, моделювання нових спеціальностей екологічного змісту. Вона передбачає: вибір мети і основних напрямів розвитку, створення концепції професійної освітньої системи; визначення критеріального апарату і здійснення контролю за досягненням мети; набуття фахівцями знань, умінь і навиків з прогнозування можливих майбутніх тенденцій і напрямків розвитку.

Прогностична функція освіти збалансованого розвитку передбачає виявлення тенденції розвитку соціально-професійної інфраструктури; розвитку відносин і зв'язків між різними видами освіти; змін в характері та змісті діяльності фахівців; виявлення попиту в умовах ринкових відносин і ринку освітніх послуг на екологів-управлінців; розробці моделі еколога-управлінця на засадах збалансованого розвитку; встановлення соціально-педагогічних умов, що впливають на подальший розвиток професійної підготовки екологів; запровадження нових методів професійної підготовки, що забезпечують рівні освіченості, кваліфікації, культурного розвитку випускників та ін.

Прогнозування передбачає оптимізацію організації управління екологічною діяльністю в умовах збалансованого розвитку та контролі суспільства на різних рівнях державної системи управління, виробництва, підприємства, науки, навчального закладу, колективу, окремої людини.

Перспективи її розвитку пов'язані з прогнозуванням суспільно-політичних, соціально-економічних процесів, розвитку праці, промисловості, наук, соціальних та економічних явищ в умовах впровадження нової техніки, технології, номенклатури і характеру продукції, що випускається, матеріалів та сировини, що використовуються і т.д.

Використання інтегрованого підходу прогнозування забезпечує безперервний стимул і орієнтир для нових проектів професійної освіти збалансованого розвитку з урахуванням не лише глобальних тенденцій, але і специфічних особливостей професійної підготовки. Прогностична функція при цьому проявляється у визначенні бажаних результатів, ідей, цілей, норм, цінностей, нових функцій, оціночних показників.

Науковим базисом *світоглядної функції* є філософія виховання, методологія соціальних і психолого-педагогічних процесів становлення, формування, розвитку, професійного самовизначення особистості на всіх етапах освітнього процесу. Світогляд – це "...форма суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ свого буття і діяльності, визначає і сприймає своє місце і призначення в ньому" [11, с. 575].

Важливим чинником, що формує світогляд, є усвідомлення студентами функціональної нерозривності людини і навколишнього середовища, осмислення того, що людина у своїх діях по відношенню до навколишнього природного середовища є одночасно суб'єктом і об'єктом таких дій: як суб'єкт – коли безпосередньо впливає на навколишнє середовище, і як об'єкт – коли зазнає зворотного впливу з боку зміненого людиною навколишнього середовища. Формуванню екологічного світогляду сприяє також розгляд у процесі викладання дисципліни понять "людина", "життя", "діяльність", "навколишнє середовище", "природне середовище", "оточуюче середовище", які знаходяться на перехресті інтересів сучасної філософії, соціології, психології, природничих та технічних наук.

Дана функція визначає ціннісні орієнтації освіти збалансованого розвитку, розкриває і змінює залежність мети, змісту і мотивів освіти від світоглядних поглядів і позицій, встановлює напрямки взаємозв'язків між науковими досягненнями і навчальними дисциплінами, забезпечує ціннісну орієнтацію і поведінкову зумовленість викладачів і студентів. Формування світогляду має потужний виховний потенціал, який дозволяє проникати в принципи навчання та виховання, визначає якісно нові ідеали людини в умовах ринкових відносин, напрямок розвитку управлінської культури на засадах збалансованого розвитку.

Світоглядна функція викликає в педагогічному процесі необхідність реалізації в єдності глобальної і специфічної мети професійної екологічної підготовки, знань про природу, природні умови, взаємодію природи, людини і суспільства, перспектив вирішення екологічних проблем, перспектив виживання, проблем і перспектив екологічної інтеграції світового суспільства, посилення ціннісно-орієнтованого самоусвідомлення в рамках свого існування і способу життя.

Вона спрямована на відкриття, пояснення і практичне застосування об'єктивних законів і закономірностей формування свідомості, поведінки, подальшого засвоєння світогляду в зв'язку з новими соціально-економічними, природознавчими, науково-технічними, особистісно-діяльними умовами життєзабезпеченості суспільства.

Прояв світоглядної функції спрямований на "центр особистості", її оціночну направленість, її ідеологічні позиції світогляду, характеру і поведінки. Надання конкретної форми процесу підготовки студентів можливе на основі інтегрованого підходу, подальшого розвитку і удосконалення мети, змісту, принципів, методів, засобів навчально-виховного процесу.

Знання основних законів і принципів науки, її методології, наукової картини світу, гармонії людства і природи, основ духовності дає студенту широкий кругозір і найпотужніший інструментарій в його майбутній професійній і громадській діяльності [7, с. 213].

Виходячи з того, що процес розвитку відбувається в єдності з формуванням соціальної сутності особистості, необхідно враховувати різноманітність не лише екологічної, але й інших видів діяльності, пов'язаних з професійною працею і життям.

Соціальна функція зумовлює соціальну роль освіти збалансованого розвитку, загальну закономірність її залежності від розвитку природи, соціально-економічних основ розвитку суспільства і відносну самостійність як ланки, що формує свої власні категорії, гіпотези, теорії, засоби, методи розвитку.

В умовах професійної підготовки соціальна функція забезпечує процес соціалізації, його взаємодію з іншим процесом – професіоналізацією особистості. Вона формує соціальну свідомість майбутнього спеціаліста, який бере участь в організації управління екологічною діяльністю у природних процесах або у промисловій сфері відповідно до принципів збалансованого розвитку.

Визначаючи місце, призначення освіти збалансованого розвитку, вона характеризує її суть, будову і функції, закономірні процеси розвитку. Тому соціальна функція несе велике методологічне навантаження в системі вищої освіти. Об'єднуючи необхідність системного і інтегрованого підходів до соціалізації і

професіоналізації особистості, вона дозволяє аналізувати соціальні явища в освіті як результат діяльності людини, суспільства в єдності суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин.

Досліджуючи соціальні аспекти, освіта збалансованого розвитку виконує інтеграційну роль соціалізація особистості, оскільки особистість концентрує в собі усі громадські стосунки, усі види діяльності і риси способу життя. Проекуючись на технічне, природне середовище, нові природничо-наукові концепції сприяють подальшому швидкому становленню фахівця-професіонала, розвитку еколого-технічного мислення.

Таким чином, соціальна функція зумовлює процес соціалізації, його взаємодію з іншим процесом – професіоналізацією особи. Вона мотивує особу на саморегуляцію, самоосвіту, самоствердження в житті і професійній кар'єрі.

Вагоме значення у формуванні загальної і професійної культури майбутніх екологів відіграє *культурологічна функція*. Вона виконує провідну роль в системній картині освіти збалансованого розвитку. Найважливіше значення набуває формування норм і цінностей, пов'язаних не лише з екологічною, але і загальною, політичною, технічною, економічною, естетичною, художньою, професійною, фізичною культурою студентів.

Культурологічна функція сприяє розвитку творчих здібностей особистості, привчає студентів творчо мислити, знаходити в найскладніших ситуаціях найефективніші варіанти дій, оптимальні рішення. Вона сприяє спрямуванню особи до перебудови, створення нових видів творчих рішень, до умінь матеріально утілювати нові оригінальні ідеї в конкретні види діяльності, замінюючи застаріле більш прогресивним, досконалим.

Пов'язані в єдиний комплекс напрями культурного розвитку особи, зумовлені, за нашим переконанням, чотирма основними чинниками: сприятливими соціальними і професійними умовами, самореалізацією духовних можливостей особи, активним сприйняттям культурних цінностей, активізацією діяльності.

Професійна освіта не лише створює умови для формування культурного конкурентоздатного фахівця, але і породжує істинно гуманістичні форми взаємодії студентів у навчальній та позанавчальній діяльності. Культура особистості виступає потужним засобом поліпшення якості праці, резервом підвищення його продуктивності.

Культурологічна функція освіти збалансованого розвитку разом з соціальною функцією формують еколого-культурологічну спрямованість розвитку фахівця-еколога, що безпосередньо пов'язано з підвищенням значення професійної саморегуляції і самооцінки студента.

Інтеграційна функція освіти збалансованого розвитку є системоутворюючим чинником у побудові системи професійної підготовки – взаємодію законів і закономірностей соціології, педагогіки, культурології, економіки, виробництва. Вона поєднує в собі природознавчі, соціально-економічні, психолого-педагогічні, культурологічні, науково-технічні, професійно-діяльнісні, особистісно-освітні чинники і будує свій фундамент в професійній школі на інтегративній моделі соціально-економічних, психолого-педагогічних, культурологічних, науково-технічних, виробничих закономірностей, принципів і вимог, які розглядаються в різних науках. У цьому полягає складність проектування педагогічних теорій і систем підготовки майбутніх спеціалістів-екологів.

“Методологічний вихід, як стверджує академік РАН А.П.Беляєва, може бути здійснений в застосуванні системного і комплексного підходів, що забезпечують розгляд різних уявлень предметних зображень в одному цілому, але при цьому неможливе їх механічне з'єднання, оскільки вони представляють різні галузі наукового знання” [1, с. 9].

У зв'язку з цим система професійної підготовки має бути зорієнтована на предметні сфери, що забезпечують її життєздатність. Умовою співвідношення цих предметних сфер є нові моделі підготовки, засновані на теорії інтеграції і диференціації. Інтеграція, як провідна тенденція світового значення, дозволяє в одному модульному проекті об'єднати, взаємозумовити багатопредметне представлення об'єкту на його багаторівневій побудові. Суть інтеграційної функції полягає в тому, щоб підвищити наукоємність і культуроємність освіти збалансованого розвитку, провести генералізацію теоретичного знання на основі використання не лише теорій конкретних наук, але і ширших сфер (суспільство, космос, техніка, комп'ютеризація, людинознавство та ін.). Реалізація цієї функції можлива при багаторівневому підході до методологічного обґрунтування системи професійної підготовки (філософській, міждисциплінарній, загальнонауковій, методичній).

Системна функція забезпечує виділення освіти збалансованого розвитку зі сфери інших предметних областей наукового знання як всеосяжного феномена, що поширює свій вплив на існування найголовнішого – життя на Землі. На методологічному рівні створюється синтетичне знання, що включає дві обізнаності з двох або декількох конкретних об'єктів. Стратегія професійної підготовки як педагогічного процесу, де основними критеріями є – рівень освіченості, рівень оволодіння основами професійної майстерності, інтелектуальна, моральна і політична зрілість особистості, – може бути здійснена на основі системного підходу, що забезпечує цілісність побудови і взаємозв'язок окремих підсистем, стадій і рівнів освіти.

Системна функція передбачає, як уже зазначалося, синтез знань із соціально-економічної, науково-технічної, педагогічної, психолого-фізіологічної спільності у всіх основних елементах виробництва (предмет, засоби, продукт праці, зміст, технологія, організація праці, людський чинник).

На основі виявлення проблем методологічного характеру і виходячи з сутності освіти збалансованого розвитку, системна функція розширює межі свого прояву в конкретних ситуаціях. Зокрема, за А.П.Беляєвою, системність виступає у чотирьох взаємопов'язаних аспектах:

як єдність міждисциплінарності та синтезу;

як поєднання емпіричного і теоретичного знання;

як єдність інтеграції та диференціації;

як діалектичне взаємопроникнення інтегративно-модульного процесу і явищ виробничої практики [1]. З цим важко не погодитися, і ми поділяємо такий підхід.

Висновки... У зв'язку з новими соціально-економічними умовами відбувається ускладнення процесу професійної підготовки екологів, підсилення уваги до складноорганізованості об'єкту, виникнення системного погляду на світ, системного підходу до моделювання екологічних процесів. Одночасно з цим посилилась увага до синтезу екологічних знань як міждисциплінарної категорії взаємодії різних наук. Тому теоретичне знання професійної підготовки екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку вимагає "багатоступеневої" інтерпретації.

Розуміючи багатогранність проблеми пов'язаної з методологічними функціями освіти збалансованого розвитку в сучасних умовах вищої школи до перспективних напрямів подальшого дослідження відносимо: теоретичне обґрунтування концепції підготовки майбутніх екологів, структури і змісту підготовки екологів на засадах збалансованого розвитку, пошуку оригінальних технологій формування умінь і навиків управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку у відповідності до нової парадигми розвитку суспільства.

Література

1. Беляева А.П. Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования/ Антонина Павловна Беляева. – М. : Высшая школа, 1998. – 208 с.
2. Бондар О.І. Концепція національної системи освіти для збалансованого розвитку / О.І. Бондар, Т.В. Тимочко, Г.Б.Марушевський, Г.О. Білявський, Ю.М. Саталкін // Збалансований (сталий) розвиток України – пріоритет національної політики: матеріали Всеукраїнської наукової екологічної конференції, 26 жовтня 2010 р. – К. : Центр екологічної освіти і інформації, 2010. – С. 426-430.
3. Згуровский М.З. Система подготовки студентов в области устойчивого развития в НТУУ "КПИ" / М.З. Згуровский, Г.А. Статюха // Збалансований (сталий) розвиток України – пріоритет національної політики: матеріали Всеукраїнської наукової екологічної конференції, 26 жовтня 2010 р. – К. : Центр екологічної освіти і інформації, 2010. – С. 413-417.
4. Марушевський Г.Б. Етика збалансованого розвитку: Монографія/ Г.Б.Марушевський. – К. : Центр екологічної освіти і інформації, 2008.– 440 с.
5. Пащенко В.М. Наукове і освітнє забезпечення збалансованого розвитку / В.М.Пащенко // Пріоритети збалансованого (сталого) розвитку України: матеріали ІІ Українського конгресу, 27-28 жовтня 2008р. – Ч.2. – К. : Центр екологічної освіти і інформації, 2008.– С. 326-332.
6. Пустовіт Н.А. Екологічна компетентність як мета освіти в інтересах збалансованого розвитку / Н.А.Пустовіт // Збалансований (сталий) розвиток України – пріоритет національної політики: матеріали Всеукраїнської наукової екологічної конференції, 26 жовтня 2010 р. – К. : Центр екологічної освіти і інформації, 2010.– С. 401-405.
7. Сергієнко В.П. Теоретичні і методичні засади навчання загальної фізики в системі фахової підготовки вчителя. дис... доктора пед. наук: 13.00.02/ Сергієнко Володимир Петрович. – К., 2004. – 213 с.
8. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований / М.Н.Скаткин. – М. : Педагогика, 1986. – 152 с.
9. Степаненко С.Н. О ходе реализации в Украине Стратегии ЕЕК ООН образования для устойчивого развития / С.Н.Степаненко // Збалансований розвиток України – шлях до здоров'я і добробуту нації: матеріали Українського екологічного конгресу 21 вересня 2007 р. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2007. – С. 27-32.
10. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учебник/ Под. ред.проф. Л.Г.Мельника.– Сумы : Университетская книга, 2009.– 1216 с.
11. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. – К. : Голов.ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

Анотація

В статті подано аналіз наявних літературних джерел присвячені освіті збалансованого розвитку. На фоні проведеного аналізу автор розкриває питання методологічних функцій освіти збалансованого розвитку при підготовці спеціалістів-екологів. При цьому ним виділяються і характеризуються як основні такі методологічні функції – прогностична, світоглядна, культурологічна, інтеграційна, системна.

Аннотация

В статье наведен анализ имеющихся литературных источников, посвящённых значению вопросов образования для сбалансированного (стабильного) развития общества. На фоне проведенного анализа автор рассматривает вопрос методологии функций образования для сбалансированного (стабильного) развития при подготовке специалистов-экологов. При этом им выделяются и характеризуются как основные

методологические функции следующие – прогностическая, мировоззренческая, культурологическая, интеграционная и системная.

Summary

Article induced analysis of different literature sources that are devoted to the importance of educational questions in the interests of sustainable development.

Against the background of the analysis the author consider the question of methodology of the functions of education for sustainable development in conditions of preparation ecologists. Except this the author identifies and characterized as main such methodological functions– predictive, ideological, cultural, integration, system.

Ключові слова: освіта збалансованого розвитку, методологія, функції, прогностична, культурологічна, інтеграційна, світоглядна, системна, еколог.

Ключевые слова: образования для сбалансированного (стабильного) развития, методология, функции, прогностическая, мировоззренческая, культурологическая, интеграционная и системная, эколог.

Key words: education for a sustainable development, methodology, features, prognostic, ideological, cultural, integrative and system, an ecologist.

Подано до редакції 19.10.2011.

УДК 373

©2012

Суходольская-

Кулешова Л.(О) В.

СИСТЕМООБРАЗУЮЩИЕ ФАКТОРЫ ШКОЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ: ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД

Новая стратегия развития цивилизации определяется как устойчивое развитие с его основными признаками (антропоцентризм и биосфероцентризм), открывающими перспективы исследования развития человечества в контексте взаимодействия общества и природы. В этой связи многое зависит от того, каким будет учитель и как он сможет в школьном образовании трансформировать формулу «чему учить и как учить»?

В контексте модернизации и развития отечественного образования школьная образовательная система нуждается в приобретении творческих компетенций учителями с целью ее инновационной ориентации. Системообразующим фактором основных элементов школьной образовательной системы, включая содержание образования, образовательный процесс, образовательную среду выступает базовая культура учителя как одного из субъектов образовательного процесса.

Сложность данной проблемы обусловлена тем, что школа часто представляется как институт интеллектуального развития, получения знаний, овладения умениями и навыками в той или иной образовательной области. Однако не учитывается, что в содержании программ и всей учебно-воспитательной деятельности не отражаются должным образом эмоционально-ценностные приоритеты, которые независимо от структуры, организации и планирования образования создают и укрепляют определенную культурную модель общества, ориентированную на становление и развитие культуры личности, базирующейся на аксиологических критериях участников образовательного процесса.

В данном отношении сформированная эстетическая культура учителя стимулирует механизм саморазвития творческой личности учащегося. При помощи этого механизма преодолеваются важные противоречия, имеющее место в образовательном процессе: между необходимостью передачи учащимся опыта социально значимого знания и соответствием его индивидуальному потенциалу каждого учащегося; массовостью обучения и индивидуальным стилем обучения; между усвоением знаний и способов действий и готовностью к творчеству. Преодоление этих противоречий путем реализации эстетического потенциала учителя позволяет выйти за пределы стереотипов через культурную форму инновационной деятельности в образовании.

Раскрывая эту проблему, мы опирались на основные положения феноменологии личности и ее модификации, изложенные Б.Т. Лихачевым, которые сводятся к тому, что человеческая личность формируется и проявляется в трех основных ипостасях, в которых воплощаются: 1) духовно-нравственные ценности; 2) конкретно-исторические, социально-классовые, национальные и религиозные особенности; 3) неповторимый индивидуальный характер «на основе уникального генофонда, особенностей темперамента, различных систем организма, взаимодействующих и развивающихся в социуме» [2, с. 30].

Анализ трех ипостасей проявления личности учителя показывает, что сегодня преобладает личность «частичная», которая, по мнению Б.Т.Лихачева, «оказывается лишенной главного – гуманистически направленного духовно-нравственного начала». Идеал человека представляет природосообразная личность, осознающая свою ответственность за жизненное и профессиональное самоопределение, наделенная духовным богатством.

В соответствии с этими идеями культуре отводится опережающая роль в процессах инновационного развития школьной образовательной системы. В достижении этого результата первоочередное значение имеют